

Remissyttrande

Datum 2019-06-04

Ert diarienummer U2018/04684/UF

Vårt diarienummer RS 2019-01458

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm**Remissyttrande över betänkandet att förstå och bli förstådd – ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83)****Bakgrund**

Västra Götalandsregionen (VGR) har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandet ” Att förstå och bli förstådd – Ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk” (SOU 2018:83). Utredningens uppdrag har omfattat en bred översyn av samhällets behov av och tillgång till tolkar i talade språk samt den offentliga sektorns användning av sådana tolkar. Målsättningen har varit att finna ett flexibelt, rättssäkert och effektivt system för samhällets nuvarande och framtida behov av tolktjänster i talande språk.

Sammanfattning

VGR är positiva till utredningens övergripande förslag. Ökade krav på kompetens för tolkar, auktorisation, tillsyn och beställarkompetens inom offentlig sektor stärker såväl patientsäkerhet som rättssäkerhet och ökar förutsättningarna för varje individ att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. I remissvaret understryker VGR särskilt vikten av förslaget om att barntolkning förbjuds och ersätts med professionella tolkar.

Genomgång av förslagets punkter

Nedan redogörs för VGRs synpunkter kring de olika punkterna i tolkutredningens förslag:

Staten finansierar färre utbildningsvägar till tolk, men ökar den samlade kapaciteten. Volym och inriktning samordnas i förhållande till statens auktorisation av tolkar, med grundkrav på utbildning och praktik.

Tolkbristen, och framför allt bristen på kvalificerade tolkar är ett problem för samhället och inte minst för regioner då sk sjukvårdstolkar (dvs auktoriserad tolk med speciell kompetens) är en stor bristvara. VGR välkomnar därför förslaget som skapar ökad tillgång till utbildade tolkar. VGR anser också att tolkyrket behöver stärkas och professionaliseras, vilket innebär tydligare krav på utbildning och auktorisation. Att förstå och bli förstådd utifrån sina egna förutsättningar, är en förutsättning för delaktighet och inflytande. Möjligheten till delaktighet och inflytande är en mänsklig rättighet som samtidigt har betydelse för den upplevda hälsan. Otillbörlig och felaktig tolkning inom exempelvis hälso- och sjukvården kan riskera patientsäkerheten, vilket kan få negativ påverkan på rätten till bästa uppnåeliga fysiska och

psykiska hälsa samt människans inneboende rätt till livet. VGR ser därför att utredningens förslag stärker förutsättningarna för varje människa att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda och skapar bättre förutsättningar för den upplevda hälsan.

Staten för register över auktoriserade och utbildade tolkar. Det utgör bas för framtida tolktjänster inom offentlig sektor.

VGR ställer sig positiv till att staten för register över auktoriserade tolkar samt är positiva till kravet på utbildning och/eller auktorisation för tolkar som anlitas inom stat och offentlig sektor. Dock vill VGR uppmärksamma att en risk med att utbildningskravet är för högt kan vara att färre utbildar sig vilket i sin tur kan få negativa konsekvenser för framtida tillgänglighet på tolkar.

En ny tolklag införs, barntolkning förbjuds och ersätts med professionella tolkar. Regelverk, kvalitetssäkring och tillsyn utvecklas gentemot tolkar och förmedlingsorgan.

VGR ser mycket positivt på utredningens förslag som stärker och flyttar fram barnrättsperspektivet. Det här sker i enlighet med barnkonventionen, som kommer att bli svensk lag från och med 1 januari 2020. Ett barnrättsperspektiv innebär arbete för att genomföra barnets rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter.

VGR delar utredningens bedömning att förbud mot barn som tolkar ska gälla såväl för tolkning i talade språk som i teckenspråk. VGR delar också utredningens förslag att förbudet ska förtydligas i förvaltningslagen, rättegångsbalken och förvaltningsprocesslagen. Däremot ser VGR att förbudet även behöver förtydligas i den föreslagna tolklagen, i enlighet med barnkonventionens artikel 4. Den fastslår att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att genomföra barnkonventionens artiklar och prioritera barnets rättigheter till det yttersta av tillgängliga resurser. Att all lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen, är också en del av riksdagens strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige från 2010.

Inom ramen för Kraftsamling Fullföljda studier (dnr RS 2017–04304, FHK 2017–00009) var en av rekommendationerna 2018 under delområde migration och utbildning att barn och unga inte ska användas som språktolkare i VGR- finansierade verksamheter. Syftet med rekommendationen är att säkerställa följsamheten av den riktlinje som säger att barn inte ska användas som tolkar åt sina föräldrar i kontakt med VGR:s verksamheter. Vid sidan av de patient och rätts säkerhetsriskerna som barn tolkning innebär kan det även få som konsekvens att barn tvingas utebli från skolan, tar orimligt ansvar som riskerar att innebära hälsorisker eller får information om sina närstående som de inte ska ha eller som inte är anpassad till barnets kunskapsnivå eller emotionella mognad. Utredningens förslag lyfter inte bara frågan om att barn inte ska tolka utan även barnets egen rätt till tolk för att ta del av information och göra sin röst hörd, vilket också är i linje med barnkonventionen.

VGR ser vidare positivt på att utredningen framhåller vikten av kompetens för att det föreslagna förbudet ska kunna följas samt påtalar utbildnings- och informationsåtgärder utifrån barnets rättigheter och barnkompetens. Utredningens förslag om att undantag från förbudet ska medges för viss enkel informationsgivning som inte kan anstå, vid fara för dödsfall, allvarlig sjukdom eller skada, samt om det annars föreligger synnerliga skäl för

att barn tolkar, kräver att personal har mycket god barnrättskunskap för att undantag inte ska ske i fel utsträckning. Vuxnas och barns syn på vad som är information av enklare karaktär kan exempelvis skilja sig åt.

Offentlig sektor planerar långsiktigt, samverkar, koordinerar och använder befintliga tolkresurser mer flexibelt och effektivt. En ökande andel av resurserna används för att finansiera kärnverksamheten i tolkningen, dvs. tolktjänster.

VGR ställer sig positiv till en ökad samverkan av tolkresurser inom offentlig sektor. I Västra Götaland finns ett positivt exempel på en sådan samverkan där Tolkförmedling Väst förmedlar tolktjänster till VGR och 39 av länets 49 kommuner. Tolkförmedling Västs omfattande verksamhet möjliggör utbildning och kompetensutveckling av tolk i egen regi samt ger tolkarna möjlighet att försörja sig på tolkuppdrag genom en uppdragsgivare. Den här typen av samverkan ökar även förutsättningarna att utveckla tjänste-/produktutbudet samt kvalitetssäkra verksamheten.

Inom hälso- och sjukvården uppstår ofta akuta situationer där behov av tolk kan vara livsavgörande. VGR ser därför positivt på förslaget om utveckling av distanstolkningsalternativ.

Kvalitetssäkrade och registrerade tolkar erbjuds uppdrag i staten genom statens beställarsamordning. Myndighetskrav möts av kvalitet i levererade tjänster.

VGR ställer sig positiv till en kvalitetssäkring av tolkar och ser många vinster för staten i en beställarsamordning. VGR ser dock en risk i att ett för starkt fokus på den statliga nivåns krav på auktoriserade tolkar kan innebära en ökad svårighet för övrig offentlig verksamhet att få tillgång till kvalificerade tolkar.

Staten och offentlig sektor bygger vid behov upp egna tolkresurser eller avtalar om garanterade tjänster. Den offentliga kostnadsökningen hålls tillbaka men kvalitet och samhällsnytta ökar.

VGR ställer sig positiv till att staten och övrig offentlig sektor vid behov bygger upp egna tolkresurser då detta borgar för såväl resurseffektivitet som kvalitetssäkring.

Tolkyrket värderas och professionaliseras, vilket på sikt även leder till mer traditionella partsförhållanden, förbättrad arbetsmiljö, högre sysselsättningsgrad och stabilare situation på arbetsmarknaden för tolkar.

VGR ser positivt på att tolkbranschen regleras och att högre kompetenskrav ställs på yrkeskåren. Ett led i att öka värdet av tolkyrket är att goda, personcentrerade möten i vården, där alla individer möts utifrån sina förutsättningar, behov och rättigheter också värderas högre inom hälso- och sjukvården. Tolkarna har här en avgörande roll för att skapa förutsättningar för jämlik vård för personer som inte har svenska som modersmål. Goda tolksituationer ställer även krav på att vårdpersonalens användande av tolk professionaliseras vilket i sin tur förutsätter att personalen ges möjlighet för kompetensutveckling och att denna kompetens värderas och prioriteras inom vården.

VGR skulle dessutom särskilt vilja kommentera avsnittet: 6.6.5**Kvalitetssäkring**

Som ett led i kvalitetssäkringen av tolkar vill VGR även lyfta behovet av särskild kompetens inom SRHR (sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter). Ord kring sexualitet, sexuell praktik, STI och reproduktiva anatomiska ord har i många språk ingen motsvarighet och eller ord som är samlingsbegrepp. Det krävs att språktolken har kompetens att kunna förklara betydelsen på ett sådant sätt att det blir korrekt och försåtligt, utan att lägga eller dra ifrån utifrån egna värderingar. På samma sätt skiljer många språk inte mellan sexuell praktik och sexuell identitet vilket kan skapa stor förvirring i en tolksituation.

Sedan 2013 har Kunskapscentrum för sexuell hälsa (VGR) tillsammans med SRHR-teamet (Göteborgs Stad) utbildat cirka 600 språktolkar i SRHR. Bakgrunden till utbildningen som heter Tolkbart är att vi gjordes uppmärksamma på att personal inom hälso- och sjukvård och kommunala verksamheter upplevde att tolkar saknade kunskaper och färdigheter inom området och att detta i sin tur ledde till svårigheter och hinder i tolksituationer. Utbildningens syfte är att ge grundläggande kunskaper och tolkningsfärdigheter i ämnesområdet SRHR. Utbildningen inkluderar ämnen som hbtq och normer, sexuellt överförda infektioner och hiv, våld i nära relationer, anatomi och undersökningssituationer samt sexualitet och kultur.

VGR vill även framhålla behovet av liknande utveckling också sker vid tolkning inom bland annat psykiatriområdet. Erfarenheter från VGR visar att termer kring psykisk ohälsa kan vara svåra att beskriva/definiera/ta till sig för tolkar och därmed också för tolkanvändaren.

Slutligen vill VGR lyfta fram användandet av bildstöd i tolksituationer som ett led i att stärka förståelsen och därmed patientsäkerheten. Med hjälp av anpassade material med bilder och enkel text översatt till många språk, får tolken tillgång till de sjukvårdsbegrepp som är aktuella i det specifika tolkuppdraget. Bildstöden underlättar förståelsen för patienten, ger en struktur till samtalet och ökar patientsäkerheten. Tolkar och vårdpersonal inom VGR erbjuds utbildning kring hur bildstöd kan användas och materialet, som är fritt att användas kan lätt laddas ner från <https://kom-hit.se/> är fritt att använda för alla verksamheter.

Beredning

Remissyttrandet har beretts av Västra Götalandsregionens beredning för mänskliga rättigheter.

Regionstyrelsen
Västra Götalandsregionen

Johnny Magnusson
Regionstyrelsens ordförande

Ann-Sofi Lodin
Regiöndirektör